

DISCURSO PRONUNCIADO POR FRANCISCO M. SANDOVAL VEREA NO ACTO DO SEU NOMEAMENTO COMO CRONISTA OFICIAL DE ORDES O 17 DE OUTUBRO DE 2026

Sr. alcalde, señores exalcaldes, señoras concelleiras, señores concelleiros, señores exconcelleiros de Ordes, Sr. concelleiro de Oroso, Sr. cronista oficial de Baiona, familiares, amigas e amigos, veciñas e veciños de Ordes, señoras e señores. Grazas pola asistencia a este acto tan importante para min. Grazas tamén ás persoas que falaron antes de min polas palabras que me dedicaron.

Agradecementos

Quero manifestar o máis sincero agradecemento a toda a corporación municipal, presidida polo alcalde, por votar favorablemente e por unanimidade a proposta do meu nomeamento como cronista oficial do Concello de Ordes. Ademais, debo sinalar a miña gratitude á concelleira Susana García Gómez por ocuparse de instruír o expediente xustificativo do nomeamento e por organizar este acto. E non podo deixar de expresar o meu agradecemento ao exconcelleiro Jesús Pedreira Mirás, en tanto que promotor desta distinción na miña persoa, e ao alcalde pola boa acollida que lle deu a esta proposta. Moitas grazas tamén á profesora Ofelia Rey Castelao, mestra e amiga, por aceptar a invitación que lle fixo o Concello para estar aquí co fin de glosar a miña traxectoria como historiador. Ninguén mellor que ela para facelo. É un auténtico privilexio que hoxe nos acompañe unha das máis recoñecidas historiadoras a nivel nacional e internacional.

Unha honra e unha responsabilidade

Ser nomeado cronista oficial de Ordes supón para min unha gran honra que me enche dunha emoción difícil de expresar con palabras. En realidade trátase dunha dobre honra, pois ao tempo que se me outorga esta distinción tamén se me converte na primeira persoa en recibila. Estou a vivir, polo tanto, unha circunstancia nunca imaxinada por min. Por todo isto recibo o nomeamento con orgullo pero, sobre todo, con humildade. Esta distinción, a diferenza das outras que outorga o Concello de Ordes, leva aparelladas as súas responsabilidades, concretadas nunha serie de funcións de investigación, divulgación, consultoría e recompilación documental que asumo con ilusión e que tentarei cumprir coa maior dedicación, rigor

e independencia. Non parto de cero nin son o único que ten estudado o pasado de Ordes. Outros historiadores e divulgadores locais teñen feito e seguen a facer valiosas achegas que me serán de gran axuda na niña tarefa de cronista.

O valor da historia local

Permítanme unhas consideracións sobre a historia local, na medida en que é o campo de estudo dos cronistas oficiais de carácter municipal. Téndese a pensar que a Historia con maiúsculas se circunscribe aos grandes acontecementos nacionais ou internacionais, aos personaxes senlleiros, ás batallas, aos reis ou ás datas con categoría de fitos que aparecen nos libros de historia xeral. Pero existe outra historia, máis próxima e máis silenciosa. A historia das persoas anónimas e da súa vida cotiá. A historia de cada casa, de cada aldea, de cada parroquia e de cada vila. A historia de individuos que xeración tras xeración, naceron, viviron, traballaron e morreron aquí; así como a das persoas que tiveron que marchar por razóns económicas, políticas ou doutra índole.

A investigación de todas estas cuestións non se debe valorar como unha historia menor ou de segunda categoría. Todo o contrario. Na medida en que a través da historia local se estuda un espazo relativamente reducido é posible analizar e conectar un universo de variables que na maior parte dos casos non pode abarcar a historia xeral. Por iso quero aproveitar este acto para reivindicar a historia local como peza necesaria para a elaboración da historia xeral.

Sabémolo ben os historiadores galegos, pois o noroeste peninsular é unha terra chea de contrastes na que se observan grandes diferenzas entre o litoral, os vales prelitorais e vitícolas e as zonas de montaña de calquera das catro provincias. Esa diversidade coñecémola precisamente grazas a traballos de carácter local ou monografías comarcais que nas últimas décadas do século XX permitiron confeccionar unha Historia de Galicia que integra eses contrastes, superando as xeneralizacións que fixera a historiografía anterior.

Dito isto, convén remarcar que para que a historia local poida aportar valor á historia xeral, debe ser rigorosa e afastarse do localismo chauvinista, situando os acontecementos do noso pasado máis próximo en conexión con procesos históricos de amplo alcance. O seu estudo supón coñecer as nosas raíces; saber

de onde vimos para comprender mellor quen somos e así poder decidir con maior conciencia cara a onde queremos ir.

A historia rural de Ordes

Despois destas consideracións quero abordar cuestións máis concretas e facer unhas breves reflexións sobre a historia do noso municipio. Sendo eu un rapaz era común escoitar que Ordes carecía de historia. Cando se afirmaba isto estíbese a pensar na vila, que certamente é unha realidade relativamente recente (será bicentenaria en poucos anos). Con ese tipo de xuízos esquecíase o pasado das comunidades rurais que dende hai uns 6.000 ou 7.000 anos, polo menos, habitaron estas terras de suaves pendentes e amplos vales. As abundantes mámoas localizadas na práctica totalidade das parroquias ordenses evidencian a presenza humana dende tempos tan remotos.

O feito de ser un territorio eminentemente rural, carente de institucións municipais estables ata a década de 1830 e cunha vila de pequeno tamaño ata as décadas finais do século XX, non estimulou o interese polo estudo do seu pasado ata épocas recentes. Por outra banda, a historiografía española e galega anterior anos 70 do século XX orientouse fundamentalmente cara a historia política, a historia dos acontecementos e as biografías de homes prominentes. Ningunha destas cousas abundaron no rural.

Por iso, neste punto quero reivindicar tamén a importancia da historia rural, pois antes da segunda metade do século XIX é a única coa que conta Ordes: a historia dun campesiñado que xeración tras xeración mantivo vivo o mundo agrario con longas xornadas de traballo, dificultades e sacrificios. Tamén é a historia da axuda mutua entre veciños, a das festas e romarías e a de tantas pequenas tradicións que deron sentido á vida dos nosos devanceiros. En definitiva, a historia do campo e das persoas que o traballaron, onde as mulleres tiveron un lugar fundamental como auténticos piares da comunidade campesiña. Ao falar das comunidades rurais tampouco hai que esquecer o papel das súas elites que, como tales, as dirixiron e gobernaron nas súas esferas de poder: os fidalgos dos pazos, os curas párrocos, os xuíces ordinarios do Antigo Réxime ou os alcaldes do Novo Réxime Liberal establecido definitivamente na década de 1830.

A historia da vila

Con todo o que acabo de dicir, non pretendo restarlle valor á historia da vila. Ao contrario. Penso que é do maior interese afondar no proceso a través do cal unha pequena aldea da parroquia de Sta. Mª de Ordes creceu exponencialmente nos dous últimos séculos ata converterse nunha vila que hoxe se aproxima aos 7.000 habitantes, superando en tamaño e potencia económica a outras vilas que destacaron no pasado. Esa pequena aldea orixinaria que ata finais do século XVIII tan só contaba con media ducia de casas, coñecíase como o lugar da Igrexa por estar arredor da antiga parroquial. Estaba radicada nos solares comprendidos entre as dúas entradas que ten a rúa da Fonte, onde aínda hoxe se mantén en pé a antiga casa reitoral como un única testemuña daquel tempo. Esa aldea foi elevada ao rango de vila na década de 1830 cando se converteu en capital do novo partido xudicial de Ordes. Comezou daquela a atraer novos poboadores da contorna e de fora desta: pioneiros do comercio, da hostalería, da industria, da construción e do transporte, mestres, profesionais liberais, notarios, xuíces, boticarios, etc. Todos eles coas súas familias constituíron unha nova sociedade urbana que marcou diferenzas co tradicional mundo labrego.

O legado patrimonial como fonte para o estudo do pasado

Non quero deixar de mencionar o legado patrimonial do noso municipio, que é testemuño dos modos de vida das xeracións que nos precederon. Polo mesmo é fonte de información que alumea o pasado das xentes que habitaron estas terras: as mámoas, os castros, as igrexas, os pazos e tantos outros vestixios históricos. Sen esquecer o patrimonio etnográfico e o patrimonio inmaterial que conforman os nosos costumes, folklore e tradicións. Como arquivista de profesión debo destacar a gran importancia do patrimonio documental: un legado conservado en arquivos públicos e privados que atesoura un inmenso caudal de información sobre o noso pasado. Rescatar esa información para iluminar períodos da nosa historia que aínda están en penumbra é unha tarefa que, como cronista, me corresponderá abordar.

É moito o que queda por estudar sobre o pasado de Ordes. Pero lonxe de percibir esta circunstancia con pesimismo, estimo que se debe valorar como unha oportunidade, na medida en que o noso municipio se presenta como un territorio bastante virxe para os estudos históricos. Trátase dun traballo inxente que non

poderemos completar os que a día de hoxe nos adicamos a el, polo que animo desde aquí ás novas xeracións a que se incorporen a esta tarefa para continuar o que outros xa levamos feito.

Conclusión

Para ir finalizando quero recordar a necesidade de coñecer o pasado común dos habitantes dun municipio para saber de onde vimos e así fortalecer a cohesión da comunidade. É cousa sabida que os pobos non se poden permitir o descoñecemento da súa historia. Porque as experiencias do pasado axúdannos a entender quen somos e nelas atopamos ferramentas para afrontar os retos do futuro. Deste xeito, o cronista non mira unicamente cara o pasado, senón que constrúe pontes entre pasado, presente e futuro. En definitiva, ser cronista non consiste soamente en contar o que fomos. Consiste en axudar a que nunca esquezamos quen somos.

Remato xa, reiterando a miña gratitude por este nomeamento e manifestando o meu firme compromiso de traballar para que a memoria do noso municipio non se perda, para que a súa historia sexa coñecida e para que as xeracións futuras poidan recoñecerse nela. Espero estar a altura da confianza que a corporación municipal deposita en min para esta tarefa.

Moitas grazas.